

ROZHOVOR PETRA HÁJKA S VÁCLAVEM DEJČMAREM

O ENERGII, HMOTĚ A NESMRTELNOSTI

V INTRU rádi hovoříme také s lidmi, kteří se k architektuře či k danému tématu vztahují jen okrajově. V osobě Václava Dejčmara jsme oslovili člověka, jenž v jistém smyslu určuje diskurz, kterému se zde věnujeme. Tento ekonom a filantrop debatoval s architektem Petrem Hájkem o energiích, ale také o věcech přesahujících současné paradigma.

Připravili Petr Hájek, Martin Verner – Foto Martin Tiso, Benedikt Renč

Náš rozhovor se má týkat tématu energie a architektury. Lámal jsem si hlavu, s kým bych se mohl vyhnout nudné debatě o nutnosti navrhovat energeticky soběstačné domy, a napadl jsi mě ty. Veřejnost tě zná především jako filantropa, finančníka a akcionáře finanční skupiny RSJ. Důvod, proč jsem si tě vybral, je ale ještě jiný. Je to tvé mimořádně inspirující myšlení s přesahem do různých oborů. Přál bych si, aby naše debata volně plynula a svobodně se dotýkala všeho, na co narazíme. Takový myšlenkový automatismus. Díváme se z okna u tebe v kanceláři, je krásný den, začnu tedy u slunečního světla. Přemýšlel jsi někdy o tom, co je komplementární barva k bílé?

Dobře, pojďme uvolnit stavidla fantazie. Bílá barva znamená, že jsou zahrnuty všechny frekvence. Tedy že vidíme spektrum světla, které obsahuje všechny barvy. Čili komplementární barva k bílé je černá. Prostě absence barev. Proti všem vlněním stojí žádná vlnění ve viditelném spektru.

Pokud bych chtěl tímhle způsobem hovořit o energii, co je tedy komplementární k energii? Její negace? To je nic?

Už od Einsteina víme, že $E = mc^2$, to znamená, že hmota a energie jsou zcela zaměnitelné. V běžném makrosvětě zůstává hmota bez energie na místě,

nic se ní neděje, je zamrzlá v čase a prostoru. Kdežto když jí předáš energii, „odmrzneš“ ji, pohybuješ jí v prostoru nebo měníš v čase. A protože víme, že hmota a energie jsou z fyzikálního hlediska totéž, přirozenou budoucností je, abychom přišli na to, jak si z hmoty energii libovolně vytvořit a naopak. Že to zatím nedokážeme, svědčí jen o naší neznalosti, ale není to nic, co bychom neměli být schopni vymyslet. Z pohledu fyziky není energie drahá ani vzácná. Existuje zde však zásadní rozdíl pohledů. Když se na věc dívá současný ekolog, vnímá slovo šetření jako klíč k řešení hádanky, jak dekarbonizovat a jak by jednou měla vypadat budoucnost společnosti žijící maximálně efektivně, udržitelně a ohleduplně k planetě. Avšak situaci tak hodnotí pouze proto, že jsme ještě nepřišli na řešení jiné hádanky, totiž jak nějakým replikovatelným technologickým postupem vytvářet mraky levné energie, což fyzikálně zjevně jde. Tato limitace v poznání nás pak vede k určitým způsobům uvažování ohledně jejího užívání. A pokud žádáme budoucnost, která bude nefosilní a neuhlíková, pak podobné omezení v tuto chvíli naráží na problém se zážitkem. Tedy s kvalitou a vnímáním toho, co vytváříme. Velké a skvělé zážitky totiž podle mého názoru nejsou většinou energeticky vůbec efektivní ani úspěšné.

Vždy musím něco vzít a pak přeměnit na energii. Tím procesem vzniká ale například i odpad, který nechceme, nebo ne?

Ne, my se na energii pořád díváme nejen jako na vzácný zdroj, ale také jako na něco, co z vesmíru nelze dostat čistě a snadno. Když ale úvahu zjednoduším a převedu do kvantového pohledu, energie vůbec nemusí být synonymem ani pro vzácný zdroj, ani pro ničení přírody. To je všechno dočasná situace. Že je tam dnes nějaká korelace, ještě neznamená, že je taková korelace nezbytná. Ani náhodou.

Problém je i to, že do té rovnice o energiích nedáváme člověka. My se přece nechceme jen zahřát a ušetřit. Mimochodem jedna z definic architektury říká, že architektura je umění plýtvat. Nemůžeme žít udržitelně a zároveň se kochat výhledem přes neekonomickou a neúspornou skleněnou stěnu. Všechno něco stojí. I život musí zaplatit smrtelností. Myslíš, že by příroda dovolila, abychom se stali nesmrtelnými?

Nevím, jestli budeme nesmrtelní, ale dost pravděpodobně se stane, že hackneme proces stárnutí a dojde ke skokovému prodloužení průměrné délky života. Toho se dokonce pravděpodobně ještě dožiji.

Omezení nebo existence vzácnosti jsou často motorem kreativity.

Nicméně zpět k tématu – opravdu velkou otázkou je, co vlastně znamená dnešní modla s názvem udržitelnost. Hardcore ekologové žijí v určitých PR konceptech. Nepoužívají plastová brčka, kupují si jenom lokální potraviny, nejezdí autem na benzin, ale zároveň používají dejme tomu řasenky a líčidla, která jsou vyrobena z ropy, a i ty jejich farmářské potraviny se nejspíš hnojily fertilizery ropného původu. Mají na sobě tričko, které přeplulo polovinu planety a původ materiálu je taky velkým otazníkem. Dohlédnout na konec všech procesů v tak komplexním systému, jaký dneska představuje lidská civilizace, je skoro nemožné. A navíc podstata ekologie přece ani nemůže spočívat v tom, že se jeden člověk na individuální bázi bude denně věnovat tomu, aby neudělal chybný krok nebo zakázaný úkon. Musí jít spíš o to, jak náš komplexní systém jménem civilizace v nějakých bodech – tomu se v teorii komplexních systémů říká leverage points, pákové body – trošku umravnit, aby opravdu došlo k významným globálním změnám, které budou znatelné a měřitelné. To je totiž všechno, co můžeme chtít. Nemůžeme chtít komplexní systém řídit, jak si myslí někteří politici, protože komplexní systémy z definice řídit nejdou. Chování komplexního systému lze pouze, řekněme, upravit, když se podaří najít správné pákové body, které systém posunou žádaným směrem a zároveň ho celý nerozbijí. A na ty se musíme jako civilizace zaměřit, jinak utrácíme vzácný čas a biliony eur zbytečně.

Jestli to dobře chápu, jde o predikční modely. Vysvětloval jsem to synovi na tenise. Ten, kdo čeká na příjmu, přešlapuje z místa na místo, kýve se dopředu, dozadu, do stran. Je chaotický, neboť je součástí chaotického systému. Neví, kam servis půjde, a neví, kde je nejvýhodnější být, a tak se snaží být všude. A právě v neklidu má největší šanci, že bude na správném místě ve správný čas.

Ale zpět k energiím. Budeme někdy v budoucnu umět zacházet s energií tak, že z ní dokážeme vyrábět hmotu? Umíš si představit, co by se mohlo stát s architekturou, kdybys měl takovou svobodu, že bys energii mohl převést na hmotu a naopak?

Kdybys měl naprostou svobodu jako ve *Star Treku* vytvořit si cokoli? Přístroj s názvem replikátor se tam používá k výrobě potravin i dalších

průmyslových produktů. Toto sci-fi zařízení je tam vlastně schopné vyrábět téměř jakékoli zboží...

Ano, z energie by sis vytvořil cokoli. Molekuly, atomy..., a tedy nejen materii, ale třeba i vůně.

Myslím si, že s architekturou by se pak mohlo stát v podstatě taky cokoli. Navíc kdyby energie, která by byla zdrojem pro tvorbu a chod budov, byla laciná. Což, jak už jsem řekl, je fyzikálně možné a je jen otázkou času, kdy a kdo vymyslí řešení jako první. Energie nakonec nebude vzácný zdroj. Vzácný zdroj bude kreativita. Co s energií a hmotou udělat, jak ji zformovat, na co ji použít.

Co když s tím pomohou systémy umělé inteligence? Třeba pak ani ta kreativita nebude vzácná. Dokážeš si představit, že právě lidská kreativita bude mít v budoucnu vyšší hodnotu než kreativita strojová? Proč?

Správně, tak se opravím. Vlastně ani sama kreativita nebude vzácná. Kreativitu je už dnes všude spousta a díky strojům jí bude ještě víc. Vzácný však bude lidský kurátor, který dokáže vybrat z nepřehledné palety možností tak, aby zvolené řešení pro člověka dobře fungovalo. Třeba v případě tvého oboru bude zásadní, pro koho budete architekturu v budoucnu dělat. Zda pořád pro lidi, nebo pro nějaké trans-human bytosti, které už budou mít jiný podklad osobnosti. Které budou věci hodnotit jinak, než jak bychom je hodnotili my.

Pojďme však předpokládat, že to budeme stále my – old-fashioned lidé – a podaří se nám v budoucnu uhájit životní prostor, což samozřejmě není jisté. Pokud však zůstaneme na vrcholu potravního řetězce, pak stále budeme vybaveni miliony let starým biologicko-evolučním základem vnímání, který nelze nerespektovat. V architektuře sice existuje tisíc a jeden způsob, jak se dá to nebo ono realizovat, ale je jenom velmi omezené množství cest, kde materializovaná vize dává význam a kde se lidská bytost cítí dobře. Dobrý architekt tedy jednou bude dobrý psycholog a kurátor, ale na vše ostatní bude mít nástroj.

Myslím si, že v budoucnu bude jednodušší biologicky upravit člověka – tak aby měl například posunutý práh pro vnímání chladu, aby potřeboval méně prostoru, lépe viděl ve tmě – než technologicky upravovat domovy.

Bude to levnější. Rodina nebude toužit po neekonomickém domě se zahradou, ale po garsonce bez oken.

Možná to bude ještě úspornější. Pokud se podaří zpopularizovat Neuralink patnácté generace, bude se ti přímo do mozku přenášet dokonalá smyslová iluze komplexních virtuálních světů, které budou funkční, a obyvatelné budou bez jakýchkoli problémů. A k tomu zážitku nebude potřeba nic externího, protože rozhraní bude prostě v mozku a člověk rozdíl mezi skutečností a metasvětlem nerozezná. Podstatné bude naladit se na takovou realitu, „tam“ lidi budou žít, tam bude „to“ ono. Kde je pozornost, tam je život, tam jsou peníze, tam směřují dějiny. A lidské tělo pak může žít třeba v nějaké sklepní kóji, která bude vytápěná a tělo připojené na infuzi. Všichni jsme viděli *Matrix*. Architektura v konvenčním světě už nebude vůbec podstatná, protože ji už nikdo prostě nebude potřebovat. Nebo to bude zcela užitková věc. Podstatná bude architektura ve virtuálních světech. Všechny vnější zážitky, skrze které se člověk bude těšit ze své existence, budou pocházet z virtuálního prostoru, ze simulace. Obsah architektury v metasvětech se ale logicky zcela změní. Tam se z ní pragmatické uvažování naopak zcela vytratí, protože v digitálním prostoru nemusí být vzácné a omezené nic. Zároveň jakmile přeneseme vědomí na metaúroveň, v tu chvíli už evolučně-biologický základ nebude podstatný, protože zmizí tělo a s ním i všechna fyzikální omezení. Tělo nás dnes zásadně determinuje v tom, co označujeme za příjemné, dobré, kvalitní, hezké... Jakmile ale z procesu tělo vyřadíme, což je možné si představit, půjde o úplně jiné kvality a hierarchie důležitosti vjemů. Dnes však nedokážeme odhadnout jakých, protože si zatím vůbec neumíme představit, jak vlastně nakonec propojení mezi virtuálním světem a mozkem bude fungovat. A zda vůbec můžeme spokojeně fungovat bez těla, bez vědomého napojení na konvenční realitu.

To nastoluje kardinální otázku, která všechny děsí. Kdybychom umělé inteligenci jednoduše zadali úkol, aby efektivně vyřešila energetický problém budov, možná by se vůbec nezaměřila na problém architektury, ale řešila by člověka. Ovšem třeba v naprostém rozporu s tím, jací bychom jako lidé chtěli být a v čem bychom chtěli žít.

A to je tím klíčem. Když si představíme zmiňovanou vizi *Matrixu*, kde jsou naše těla v nějakých kójkách napojena na fantastické virtuální světy, pak je stále důležité, co je v nich, protože tam bude upřena naše pozornost, a tím pádem tam bude soustředěna ekonomika, mezilidské vztahy a zážitky. Kdyby to tedy takto mělo být, stále někdo musí virtuální světy tvořit. A možná že architektury nebudou lidé. Už dnes se říká, že umělá inteligence spotřebovává nemalá procenta veškeré energetické produkce na světě. Microsoft nedávno otevřel divizi pro jadernou energii, protože ví, že svá stále se zvětšující datová centra musí něčím napájet. Přemýšlí tedy zatím o modulárních jaderných reaktorech. Ale jestli to půjde takhle dál, umělá inteligence bude mít ohromnou spotřebu. A ohromnou spotřebu bude mít i případná produkce simulace digitálních světů. Takže se celý problém jen přesune jinam. Možná už energii nebudeme spotřebovávat my jako lidé skrze letadla, auta, domy a bydlení... Tohle všechno se optimalizuje, ale okamžitě se těžiště energetické spotřeby přesune do provozu nekonečných datacenter.

Takže základní otázka zní: co bychom vlastně chtěli? Na jedné straně existuje manifest techno-optimistů, kteří věří tomu, že musíme akcelarovat vývoj a že vývoj je vždy správně. Na druhé straně tu máme manifest lidí, kteří sice dnes mezi sebou různě názorově bojují, ale obecně říkají pravý opak. Tedy že je potřeba zabrzdit a být ve vývoji velmi obezřetní. A vývoj by měl být permanentně zpomalován otázkami. Chceme právě to? Jde o věc, kterou potřebujeme? Zlepší nám to kvalitu života, nebo ne? Co bychom vlastně od technologií chtěli? A není lepší zůstat, řekněme, nedokonalými, ale námi? Nemáme vytýpat oblasti, kde se chceme jako civilizace pomocí technologie zlepšit, a oblasti, kde vlastně na nic sahat nemáme? A lze vůbec osvobodit mysl od těla, aniž by se rozpadla naše schopnost dosáhnout naplnění a štěstí? To všechno jsou velké otázky. Ocitli jsme se ve velké transformaci, jejíž směr neznáme.

Ve chvíli, kdy technologie umožní mít téměř všechno, budeme se muset rozhodnout, co vlastně chceme mít doopravdy. A tato volba bude možná ten největší problém.

V zemi nekonečných možností je většina lidí obětí rozhodovací paralýzy, což je psychologický

terminus technicus. Když vidím v samoobsluze moc jogurtů, radši si nekoupím žádný. Lidé dnes mudrují, moc odpovědí není k máni a dějiny zatím ubíhají. Pokrok technologií se nezastaví.

Mimochodem náš starší syn Jakub natočil jako student krátký film *Decision* v době, kdy mě ani nenapadlo o tom uvažovat, ale v jeho generaci už to bylo téma. Přitom širě výběru nutně nedělá svět lepším. Picasso prý říkal, že kdyby byla na světě jenom modrá barva, nebyl by horším malířem.

A jsme u toho. Omezení nebo existence vzácnosti jsou často zároveň motorem kreativity. Před chvílí padla správná otázka na umělou inteligenci, která je bezesporu taky kreativní, protože v současné podobě je hluboká předtrénovaná neuronová síť vlastně metaforou lidského mozku. Avšak umělá inteligence nás zatím nenahradí v jedné věci – člověk stále musí být kurátorem a dělat rozhodnutí, kam se chce ubírat. Dělat to dobře bude ale těžké. Aby člověk ve vesmíru neomezených možností věděl, co chce, musí být moudrý „stařešina“ a možná ještě trochu šaman. Jinak hrozí riziko, že udělá nedospělá a velmi hloupá rozhodnutí. Ale třeba nás i v tomto rozhodování nakonec nahradí stroj, kdo ví. A vrátí nás zpět do ráje. Anebo náš druh po určité době naopak zruší pro nadbytečnost.

V lidské kreativitě je, podle mě, i něco jako civilizační kontinuita a pocit vzájemnosti. Třeba když vidíme patnáct tisíc let staré jeskynní malby, nějakým záhadným způsobem jim rozumíme. Alespoň já takový pocit sdílené emoce napříč věky mám...

Víš, čím to asi bude? Přece jen jsme výsledkem milionů let evoluce, a když budeme hodně transcendentální, můžeme si říct, že jsme nakonec děti Big Bangu. Že jsme se po téměř čtrnácti miliardách let „zkomplexňování“ stali námi, lidskými bytostmi, které zpětně vnímají, co vše bylo stvořeno. A protože jsme prošli touto cestou, tak ten, kdo kreslil v Altamíře před deseti tisíci lety své kresby, je v podstatě náš současník. Až do této chvíle byl totiž vývoj pořád přirozený. Nedošlo k žádné ohromné umělé skokové změně, k hackování něčeho, pořád byla hlavní hybnou silou sama příroda a evoluce. Ale nyní tato éra končí. Bůh je mrtev a lidé přebírají jeho úlohu. Protože teď k tomu hackování dojde. Teď dojde

k tomu, že se věci skokově uměle posunou nebo se úplně přetvoří a přírodní evoluce už nebude hlavním motorem změn. Aktivuje se jiný mód, jak se bude tvořit budoucnost planety. Ale na druhou stranu stačí trochu podstoupit od antropocentrismu, abychom viděli, jak je podobné myšlení možná malé. Možná jsme i my jako druh homo sapiens sapiens také pouze a jenom příroda. Možná se prostě evoluce na bázi uhlíku vyčerpala a bude se dál pokračovat na bázi silikonu.

Pokud se změní lidé a svět, změní se i architektura. Možná se stane jen ryzím zážitkem z prostoru, neboť její další funkce budou zabezpečeny jinak nebo nebudou potřeba. Stavebním materiálem nebude kámen, cihla, sklo... ale, jak jsi říkal, přímo představy v mysli. Myšlenka je vlastně také použití energie.

Přesně tak. Nakonec totiž vše, co vnímáme, končí jako představa v naší mysli. Konvenční svět, vnitřní světy, virtuální světy... Nedávno jsem byl u Axela Vervoordta, mistra wabi-sabi (*pojem z japonské estetiky, přeneseně životní styl, pozn. red.*). Žije na nezatepleném zámku a topí tam dřevem v mnoha krbech. Z dnešního pohledu vše dokonale neudržitelné a neefektivní. Ale na zkušenost a pocity z jeho místnosti, kde se mu podařilo zarámovat prázdnotu, nezapomenu. Na co narážím? Člověk si prostě musí říct, kam jde a co chce. To znamená, že buď směřuje k totální efektivitě a bude se metaforicky považovat za buňku bioreaktoru. A bude sám stavět co neefektivnější bioreaktory. Anebo jde o něco jiného. A já si myslím, že jde o něco jiného – totiž o zážitek. Pro mě je primární důvod bytí, že lovíme zážitky. Jsme lovci. A to nejen zážitků smyslových neboli požitků, ale i pocitů, kdy se havlovsky vztahujeme k nějakým vyšším horizontům a kdy cítíme, že jsme součástí právě toho ohromného procesu stvoření. A nějak mu svou jedinečností přispíváme.

Když se zasním a představím si, že budeme mít nekonečný zdroj energie, co by jím mohlo být? Energie hvězdy Slunce?

Nebo třeba do padesáti let budeme prostě a jednoduše lít vodu z moře do fúzních reaktorů a z nich půjde elektrina do rozvodné soustavy skoro úplně zadarmo... Nebo se stane něco úplně jiného, nějaká nečekaná inovace. Znovu opakují, že ve vesmíru opravdu není energie vzácným zdrojem.

A co jiná energie? Energie života? Myslíš, že si budeme kupovat čas jako v některých sci-fi filmech?

To je už docela těžký koncept. Jak „nahackujeme“ stáří? Existuje například teorie, že proces stárnutí je způsoben zkracováním telomer (*koncová část chromozomu, pozn. red.*), tedy že hlavní problém vzniká při dělení buněk. Pokud do toho procesu biochemicky zasáhneme a toto zkracování výrazně zpomalíme, nemusí být až tak mimo realitu představa průměrné délky života v kontextu biblických příběhů. Mnoho lidí si dokonce myslí, že právě toto se do dvaceti třiceti let stane. Ale nesmrtelnost, to je už dost těžké. Můžeme opravovat stroj donekonečna?

Co ve světě, kde můžeš ovlivnit čas života a zajistit dostatek energie, bude tou hlavní hodnotou?

Smysl. Zmiňovaní kurátoři, kteří dokážou sami sobě i ostatním bytostem v záplavě nekonečných možností sdělit, proč a jak být. Vyprávěči velkých příběhů. Ladiči vědomí. Odhalovači skrytých potenciálů. Z dnešní perspektivy to jsou náboženští vůdci, koučové, spirituální lídři, psychologové. Ale ti se zabývají konkrétními problémy v malé doméně. Když bude příležitost nekonečná, půjde o komplexní životní styl, o naplněné bytí vnitřní i vnější. Tím se trochu vracíme k větštině v Delfách, kde nad jeskyní bylo napsáno slavné gnóthi seauton – poznej sám sebe. Jako imperativ a nejvyšší úkol pro každou lidskou bytost.

Smysl je problémem, myslím, i dnes. Mnoho mladých lidí si v technologicky a ekonomicky vyspělém světě neví rady, co se sebou, proč a jak mají žít.

Narodili se totiž do světa, kde jsou, použijí-li jazyk z dnes tolik populárního oboru umělé inteligence, ještě v trénovacím režimu, synapse v neuronové síti ještě nemají dokončené, mozek je zcela neuroplastický a společnost do nich hustí, že planeta shoří, že je adekvátní prožívat klimatický žal, poukazuje se stále dokola na všudypřítomné utrpení lidí na různých místech planety a bezvýhodnost různých situací. Podsoává se jim odpovědnost za různá civilizační selhání, za otrokářství, za všechny možné špatnosti předků z minula. A v tomhle všem si má mladá neuronová síť budovat pozitivní vizi svého vlastního života a najít odpověď,

proč a jak být. A proč mít třeba děti. V tomhle ohledu jsme se ocitli ve zvrácené situaci. Takhle vznikají různé Grety, které pak sedí s cedulí, že podporují Palestinu, tedy vlastně terorismus a Hamás. Ze svého pohledu věří, že slabé je třeba podpořit, protože slabí trpí. A jejich utrpení pak ospravedlňuje cokoli. Místo obrany civilizačně vyšších hodnot vlastního kmene jim uvnitř hlav exploduje chaos, novodobý babylon. Toto nakonec považují za největší problém, který jako západní civilizace máme. Větší než všechny ostatní dílčí problémy. Co způsobí klimatická krize? Že některé oblasti budou teplejší. Některé výrazně, ale jiných se to skoro vůbec nedotkne. S tím sice souvisí masivní migrace, posun životních standardů a podobně, ale toto všechno lze řešit a lidé to dokážou řešit. Život na Zemi byl vždy plný výzev a teď je to jen další iterace. Stále je důvod chtít na světě existovat. Ale když dětem pozitivní vizi seberete a zavalíte je pocity zmaru a viny, vyvstává otázka, pro koho se vlastně snažíme zachraňovat svět.

Je to podobné situaci, kdy narkoman, který si píchá drogu a odmítá se jí vzdát, kritizuje její výrobu.

Úplně s tebou souhlasím a dá se to jedním slovem označit za pokrytectví. Západní svět, euroatlantická kultura, je v současné chvíli postavena na totálním pokrytectví. Nejsme schopni pojmenovat věci pravými jmény, nejsme ochotni tvrdými řezy jednotlivé problémy separovat do škatulek a pracovat na pragmatických řešeních. Hodně problémů tlačíme před sebou jako ten „tvůj feták“. A bychom o nich mohli v době hyperkorektnosti vůči všemu a všem vůbec mluvit, používáme doublethink, ne-li triplethink.

Použil jsi slovo pokrytectví a já na něj také často myslím. Místo toho, abychom podporovali technologický pokrok a dostali se například ke zmiňovanému fúznímu reaktoru co nejdříve, obkládáme domy polystyrenem. Připomíná mi to paradox situace, kdy jsme schopni postavit raketu, která doletí k první hvězdě za pět set let, ale za dalších dvacet let postavíme takovou, která tam doletí za čtyři sta let, pak za tři sta a tak dále, až zjistíme, že ji vlastně vůbec nebudeme potřebovat, protože v té době už zvládneme ohnout prostor.

My si například nyní myslíme, že problém klimatické změny vyřešíme přechodem na větrné elektrárny s klíčovými komponenty z Číny, plus

relativně levné solární panely vyrobené také v Číně. Byť jde o výkonově nestabilní zdroje, věcmi z Číny pokryjeme kilometry čtvereční evropské krajiny, kde často moc nesvítí slunce ani nefouká. A je to. Vyřešeno. Opravdu ale chceme jít tímto směrem? Opravdu je to řešení? Třeba si jen myslíme, že to tak musí být, protože si dnes většinou nic jiného neumíme představit. Ale úděl lidstva přece vždy spočíval v tom, že se alespoň někdo vydal dosud neprobádanou cestou. Že skočil ze skály a přitom doufal, že mu během letu narostou křídla. V Americe ve čtyřicátých letech vyčlenili obrovské množství lidí a peněz na projekt Manhattan s cílem dojít ke konstrukci jaderné bomby. Konkrétně šlo o 1,3 procenta tehdejšího HDP. A projekt zaměstnal sto třicet tisíc Američanů. Byl to akt obrovské vůle a odhodlání vedoucí k tomu, že Spojenci posunuli jako první tehdejší znalosti fyziky, aby vyhráli světový spor o civilizační hodnoty. V dnešních cenách bychom pro podobný výtlač museli uvolnit asi tři sta miliard dolarů a zavřít vybrané vědce do novodobého Los Alamos, aby tam báдали nad řešením fúze jako zdroje čisté energie nebo nad vylepšením a zlevněním současných jaderných reaktorů. Dost možná by ale v podobném nasazení dokázali problém vyřešit. Možná i rychle, třeba během deseti let, protože u fúze už máme „proof of concept“ a známe několik metod, jak k fúzi dojít nebo jak udržet plazma v tokamacích. To, že touto cestou mega inovace nejdeme a ani se o ni intenzivně nepokoušíme a místo toho chceme elektřinu generovat tak, že točíme klikou, respektive větrnou turbínou, je vlastně středověk. Člověk se nesmí bát vykročit do neznáma. Nezapomínejme, že solární energie je ve skutečnosti energie z jaderné fúze, kterou jen pozorujeme a sbíráme z bezpečné vzdálenosti. A život nemá být o počtu nádechů, které uděláme, ale o počtu prožitých momentů, které nám dech vezmou. ●

Václav Dejčmar (* 1976) je ekonom a filantrop, investor do finančních a private equity projektů kolem skupiny RSJ, spolujatel Centra současného umění DOX a příležitostný producent, mimo jiné filmu *I am Fishead* o roli psychopatů v byznysu a politice. Vystudoval matematické gymnázium, je absolventem Vysoké školy ekonomické v Praze a rád se zabývá investicemi do disruptivních projektů a myšlenek. Je aktivní v Nadačním fondu Neuron a k výtchu toho, kde se angažuje, lze doplnit i projekt Paralelní Polis umělecké skupiny Ztohoven nebo Nadační fond pro výzkum psychedelik.

Stále je důvod chtít
na světě existovat.
Ale když dětem pozitivní
vizi seberete a zavalíte
je pocity zmaru a viny,
vyvstává otázka, pro
koho se vlastně snažíme
zachraňovat svět.

